Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

> Retouradres Postbus 20011 2500 EA Den Haag

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500EA Den Haag

**Directoraat-generaal Koninkrijksrelaties**

Turfmarkt 147
2511 DP Den Haag
Postbus 20011
2500 EA Den Haag

**Onze referentie**
2026-0000610358

Datum 23 november 2026
Betreft Voortgang aanpak fysieke leefomgeving Bonaire, Sint Eustatius en Saba

Op Bonaire, Sint Eustatius en Saba vormen een goede infrastructuur, een robuuste natuur en een gezonde leefomgeving belangrijke fundamenten onder de samenleving en de economie. Infrastructuur in de vorm van de pier en de haven waar voedsel, brandstof en bouwmaterialen aan land komen, de landingsbaan en luchthaven waar het toerisme van afhangt en de wegen die de verschillende dorpskernen met elkaar en met de school, het ziekenhuis en andere voorzieningen op het eiland verbinden. De inwoners van Caribisch Nederland maken hier dagelijks gebruik van, maar vanzelfsprekend is het allerminst.

Op 7 november 2025 heeft het vorige kabinet haar reactie gedeeld op de adviezen van de Raad voor de leefomgeving en infrastructuur[1], de Raad voor het Openbaar Bestuur[2] en AEF[3] inzake de fysieke leefomgeving van Bonaire, Sint Eustatius en Saba.[4] De adviezen laten zien dat er op alle drie de eilanden grote opgaven zijn in de fysieke leefomgeving. De adviezen wijzen daarbij op het belang van een duurzame bekostigingssystematiek voor onderhoud, vervanging en investeringen in de eilandelijke infrastructuur, ook gelet op toekomstige demografische ontwikkelingen, klimaatverandering en de effecten daarvan op natuur en milieu. In de kabinetsreactie en vervolgens in de beleidsbrief Koninkrijksrelaties[5] wordt onderschreven dat er nog stappen moeten worden gezet om een gelijkwaardig voorzieningenniveau in de fysieke leefomgeving van Bonaire, Sint Eustatius en Saba te realiseren. In de kabinetsreactie zijn daarom vier actielijnen aangekondigd.

1. Meerjarige samenwerking en een samenhangende aanpak;
2. Uitvoeringscapaciteit;
3. Beter waarborgen van het principe van ‘comply or explain’; en
4. Duurzame bekostiging van de fysieke infrastructuur.

Deze actielijnen vormen samen de aanpak voor de fysieke leefomgeving van Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Met deze brief wordt een belangrijke eerste stap gezet in de

[1] Rli. *Samen naar beter.* 13 juni 2025.

[2] ROB. *Advies bekostiging infrastructurele opgaven Caribisch Nederland*. 25 juli 2025.

[3] Kamerstukken 2025/2026, 36 600 IV, nr. 51.

[4] Kamerstukken 2025/2026, 36 800 IV, nr. 21.

[5] Kamerstukken 2026/2027, 36 800 IV, nr. 56.

uitvoering daarvan. In nauwe samenwerking met de eilandsbesturen zijn voor Bonaire, Sint Eustatius en Saba afzonderlijke fysieke agenda's opgesteld, die als bijlagen bij deze brief aan uw Kamer worden aangeboden. Daarmee ligt er voor het eerst per eiland een samenhangend en meerjarig overzicht van de belangrijkste opgaven in de fysieke leefomgeving. Op de andere drie actielijnen van de aanpak fysieke leefomgeving is er een goed begin gemaakt, maar het is duidelijk dat er nog veel stappen moeten worden gezet. In de rest van deze brief ga ik nader in op deze vier actielijnen, de voortgang en de vervolgacties voor de komende periode.

**I. Meerjarige samenwerking en een samenhangende aanpak**
In de afgelopen maanden heeft het kabinet in nauwe samenwerking met de eilandsbesturen fysieke agenda's opgesteld. De fysieke agenda's vormen de basis voor het eilandsbestuur en het kabinet om meerjarig met elkaar samen te werken aan het faseren, uitvoeren en prioriteren van (domein overstijgende) opgaven in het fysieke domein. Bij de fysieke agenda's is continuïteit van groot belang: lopende projecten en reeds gemaakte afspraken tussen het Rijk en de openbare lichamen worden hierin meegenomen. Voor de fysieke agenda's geldt nadrukkelijk een gedeelde verantwoordelijkheid.[6] Het is aan het kabinet om de eilandsbesturen te faciliteren in het aanpakken van de opgaven, maar het is vervolgens aan de eilandsbesturen om daadwerkelijk stappen te gaan zetten.

De agenda's brengen ook in beeld welke vernieuwingen en verbeteringen nodig zijn om bestaande achterstanden weg te werken. Dat heeft geleid tot een inventarisatie van maatregelen. Deze maatregelen brengen kosten met zich mee, waarvoor veelal structurele financiële dekking noodzakelijk is. Die dekking is op dit moment niet aanwezig. De benodigde financiering dient te worden gevonden in de bestaande departementale begrotingen. Desalniettemin vindt het kabinet het van belang om uw Kamer ook over deze opgaven te informeren. Tot slot wordt in de fysieke agenda's de opgaven ten aanzien van nutsvoorzieningen beschreven.

De sturing op de fysieke agenda gebeurt via een Stuurgroep fysieke leefomgeving per eiland, waaraan de betrokken departementen en de bestuurscolleges deelnemen. Hiermee wordt ook invulling gegeven aan het in het Ruimtelijk Ontwikkelingsprogramma Caribisch Nederland (ROCN) aangekondigde gestructureerde overleg met de openbare lichamen over de ontwikkeling en herziening van ruimtelijke ontwikkelingsplannen en het door de openbare lichamen te voeren ruimtelijk beleid.

De fysieke agenda's worden periodiek geactualiseerd zodat alle betrokken partijen overzicht behouden.

De opgave voor klimaatadaptatie is bij uitstek een domein overstijgende opgave. In de zomer is het ontwerp van de Nationale Klimaatadaptatiestrategie (NAS), waarin Caribisch Nederland in een apart hoofdstuk is opgenomen, ter consultatie gelegd. Momenteel worden de zienswijzen verwerkt. De NAS zal eind dit jaar worden vastgesteld. Ook zal er een uitvoeringsprogramma van de NAS worden opgesteld met daarin de Rijksinspanningen voor Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Dit programma zal vanaf 2027 in

[6] Kamerstukken 2025/2026, 36 800 IV, nr. 21.

de fysieke agenda's worden meegenomen.

Een ander domein overstijgende opgave is het Natuur en Milieu beleidsplan Caribisch Nederland (NMBP). De natuur in Caribisch Nederland bevindt zich in ongunstige staat en het welzijn en de welvaart van de eilanden en hun bewoners zijn sterk afhankelijk van de kwaliteit van de natuurlijke leefomgeving. Het beleidsplan voor fase 2 van het NMBP (2026-2030) wordt nu geprogrammeerd in samenspraak met de eilanden en zal in de Kamerbrief van minister Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN) in december worden toegelicht. De Minister van LVVN heeft voor deze fase €47,5 mln. beschikbaar gesteld voor concrete natuurmaatregelen en -projecten. Deze projecten zullen vanaf 2027 in de fysieke agenda's worden meegenomen

*Incidentele investeringen in nutsvoorzieningen*
Voor 2027 worden vanuit de bestaanszekerheidsmiddelen gerichte investeringen gedaan in de nutsvoorzieningen op Bonaire, Sint Eustatius en Saba ter verbetering van de bestaanszekerheid. Het gaat om verduurzaming van de elektriciteitsvoorziening op Saba en Sint Eustatius (€12 mln.), vervanging en uitbreiding van de drinkwaterinfrastructuur op Bonaire (€8 mln.) en Sint Eustatius (€1,7 mln.) en de afronding van het glasvezelnetwerk op Sint Eustatius (€2,1 mln.). Deze investeringen dragen bij aan betrouwbare en toekomstbestendige nutsvoorzieningen, lagere kosten en tarieven voor inwoners en een kleinere afhankelijkheid van fossiele brandstoffen.

*Voedselzekerheid*
Het kabinet investeert €24 miljoen in het vergroten van de voedselproductie in het Caribisch deel van het Koninkrijk, inclusief Bonaire, Sint Eustatius en Saba.[7] Er wordt €18 miljoen ter beschikking gesteld via de oprichting van de Stichting CariFoodFund. De stichting beheert een revolverend fonds en heeft als doel het ondernemerschap in de voedselzekerheidsketen te vergroten door leningen te verstrekken. De inzet is dat de stichting eind 2026 volledig operationeel is. De overige €6 miljoen wordt gereserveerd voor de zogeheten 'publieke pijler', waarbij de zes lokale overheden aanvragen kunnen doen voor investeringen in randvoorwaarden voor voedselzekerheid, zoals infrastructuur, irrigatiesystemen en water- en koelopslag.

***Fysieke agenda's per eiland: recente ontwikkelingen***
*Bonaire*
Bonaire is momenteel de snelst groeiende gemeenschap van Nederland. Deze demografische ontwikkeling heeft directe gevolgen voor de druk op de fysieke leefomgeving. De vraag naar betaalbare en passende woningen neemt sterk toe. Het wegennet, de zeehaven en de overige infrastructuur staan onder aanzienlijke druk. Voorzieningen op het gebied van water, energie en mobiliteit moeten in hoog tempo verder worden ontwikkeld. Ook ontstaat hierdoor een grote druk op de natuur en het milieu. De snelle ontwikkeling van Bonaire vraagt tevens om bestuurlijke rust en

[7] Kamerstukken 2024/2025, 36000 IV, nr. 64

continuïteit om tot gedragen keuzes te komen. De vele wisselingen in het lokale bestuur in de afgelopen periode hebben hier niet aan bijgedragen.
Er is behoefte aan een samenhangende aanpak, waarin ruimtelijke keuzes, infrastructurele investeringen, economische ontwikkeling en leefomgevingskwaliteit integraal en in lijn met het ROCN worden afgewogen. Juist gezien de aanhoudende en soms ongebreidelde demografische groei is dit van groot belang. De fysieke agenda van Bonaire levert een belangrijke bijdrage aan deze ontwikkelrichting, maar is op dit moment nog niet compleet. Recentelijk heeft de eilandsraad van Bonaire het eindrapport van de Commissie Vishon 2050 teruggestuurd naar het bestuurscollege, met het verzoek om via publieke bijeenkomsten de Bonairiaanse bevolking te betrekken bij de toekomstplannen. Het rapport van de commissie Vishon 2050 en de structuurvisie Bonaire bevatten de basis voor de hoognodige herziening van het Ruimtelijk Ontwikkelingsplan Bonaire. Het vigerende ontwikkelingsplan dateert uit 2010 en houdt vanzelfsprekend geen rekening met de bevolkingsgroei van de afgelopen jaren. Een ontwikkelingsplan met een integrale benadering is naar de mening van het kabinet noodzakelijk om de kansen van groei te benutten en tegelijkertijd de kwaliteit van de leefomgeving en de unieke waarden van het eiland te behouden.

Het Rijk zet de dialoog met Bonaire voort en biedt waar mogelijk ondersteuning bij het realiseren van deze opgaven. Alleen door gezamenlijk op te trekken en de verschillende opgaven in samenhang te bezien, kunnen Bonaire en het Rijk de ontwikkeling van het eiland op een duurzame en evenwichtige wijze vormgeven.

*Sint Eustatius*
Sint Eustatius heeft de afgelopen periode stappen gezet in het versterken van de uitvoeringskracht van het openbaar lichaam. Er is geïnvesteerd in het verder op orde brengen van de organisatie, waarbij aandacht is besteed aan het versterken van de eigen ambtelijke capaciteit en expertise. Een aantal kaderfuncties in de ambtelijke organisatie moeten nog ingevuld worden en de uitvoeringscapaciteit is niet overal op volle sterkte. Het is van belang dat Sint Eustatius blijft investeren in het verder versterken van de uitvoeringscapaciteit, maar het lukt steeds beter om de maatschappelijke en fysieke opgaven op het eiland effectief op te pakken.

Dit vertaalt zich in concrete voortgang op het gebied van woningbouw en onderwijshuisvesting en wordt er gewerkt aan de verbetering van de zogenaamde ‘Road Behind the Mountain’. Dit is de enige weg die het westen van Sint Eustatius verbindt met het in de buurt van de Quill gelegen toeristisch cluster. Ook worden stappen gezet richting de realisatie van de uitbreiding en verbetering van de zeehaven, waarmee wordt geïnvesteerd in de bereikbaarheid en economische ontwikkeling van Sint Eustatius. Uit recente technische beoordelingen blijkt dat de huidige golfbreker van de zeehaven in slechtere staat verkeert dan eerder voorzien en onvoldoende bescherming biedt tegen de huidige en toekomstige klimaatomstandigheden. Reparaties en een verlenging van de golfbreker zijn nodig voor de toekomstbestendigheid van de haven. De komende periode staat in het teken van het verder concretiseren en uitvoeren van de projecten genoemd in de fysieke agenda Sint Eustatius.

*Saba*
Op Saba wordt, ondanks de kleine organisatie, effectief voortgang geboekt in de ruimtelijke en infrastructurele opgaven. Daarbij wordt gewerkt aan een Ruimtelijk Ontwikkelingsplan ('Spatial Development Plan Saba'), waarin conform de kaders van het ROCN richting wordt gegeven aan de toekomstige ontwikkeling van het eiland en waarin de balans wordt gezocht tussen wonen, economische ontwikkeling, infrastructuur en het behoud van de unieke natuurlijke waarden van Saba. Dit plan is in het voorjaar van 2026 onderdeel geweest van een uitgebreide publieke consultatie op het eiland. Het Rijk is, conform de daarover in het ROCN gemaakte afspraken, in de gelegenheid gesteld om op het ontwerpplan te reageren, voordat het plan later dit jaar voor het publiek ter inzage wordt gelegd.

Een belangrijke ontwikkeling in de fysieke leefomgeving van Saba is de realisatie van de nieuwe Black Rocks Harbor. Deze orkaanbestendige zeehaven, die naar verwachting medio 2027 gereed zal zijn, vormt een belangrijke impuls voor de bereikbaarheid, weerbaarheid en sociaaleconomische ontwikkeling van het eiland. De ruimtelijke ontwikkeling rondom de haven moet de komende periode verder vorm krijgen, zodat de kansen die deze investering biedt optimaal kunnen worden benut. Tegelijkertijd blijft de beperkte beschikbare ruimte op Saba een belangrijke uitdaging, met name voor de woningbouwopgave. De geografische kenmerken van het eiland vragen om zorgvuldige keuzes om ruimte te bieden aan noodzakelijke ontwikkeling en tegelijkertijd de bijzondere kwaliteiten van Saba te behouden.

**II. Uitvoeringscapaciteit**
De omvang en complexiteit van de fysieke opgaven vragen om voldoende ambtelijke capaciteit, specifieke deskundigheid en een goede balans tussen eigen organisatiekracht en externe ondersteuning. Deze opgaven vragen ook om voldoende capaciteit in de markt.

Met financiering van het Rijk is het Projectenbureau Caribisch Nederland (PBCN) verder opgebouwd. Het bureau heeft sinds het eerste kwartaal van dit jaar vijf voltijds medewerkers geworven, die de openbare lichamen ondersteunen met aanvullende capaciteit en specifieke expertise, bijvoorbeeld op civieltechnisch gebied. De projectmedewerkers zijn inmiddels werkzaam op Bonaire en Sint Eustatius en ondersteunen daar bij de voorbereiding en uitvoering van projecten genoemd in de fysieke agenda's. In 2027 wordt bezien of deze inzet met een structurele basis kan worden voortgezet, met als voorwaarde dat het bureau kostendekkend kan opereren.

Voorts werken Rijkswaterstaat en de openbare lichamen samen in het domein van de fysieke leefomgeving. Rijkswaterstaat beheert de kustlijn en zeewateren rond Bonaire, Sint Eustatius en Saba en werkt met de eilandsbesturen aan veilige scheepvaart, een schoon marien milieu en maritieme rampenbestrijding. De technische expertise en capaciteit van Rijkswaterstaat draagt op deze gebieden ook bij aan de uitvoeringskracht. De Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) ondersteunt de openbare lichamen en de betrokken ministeries in de implementatie van het natuur- en milieubeleidsplan Caribisch Nederland (NMBP) en het landbouw- en visserijkennisnetwerk tussen Bonaire, Sint Eustatius Saba, Sint Maarten, Aruba en Curaçao. RVO ondersteunt Sint Eustatius

specifiek in het domein van landbouwproductie. In de financiële impuls voor de tweede fase van het NMBP is er ook financiering beschikbaar gesteld voor capaciteit in programmamanagement en uitvoering.

Helaas moet geconstateerd worden dat de uitvoeringscapaciteit op Bonaire, Sint Eustatius en Saba nog altijd tekortschiet. Op Saba en Sint Eustatius zijn de afgelopen periode stappen gezet in het versterken van de uitvoeringskracht, waardoor projecten en programma's beter kunnen worden voorbereid en uitgevoerd. Desalniettemin is er meer nodig.

Op Bonaire is het probleem van tekortschietende uitvoeringscapaciteit het meest urgent. De bevolkingsgroei en de daarmee samenhangende fysieke uitdagingen vragen om een robuuste uitvoeringsorganisatie c.q. voldoende capaciteit en deskundigheid bij het OLB. Ook de bestuurlijke dynamiek van de afgelopen periode heeft niet bijgedragen aan de gewenste continuïteit en rust om deze opgave voortvarend ter hand te nemen. De betrokken ministeries in Den Haag gaan de komende tijd bezien welke aanvullende maatregelen getroffen kunnen worden ter versterking van de uitvoeringscapaciteit in Bonaire, Sint Eustatius en Saba.

Tot slot wordt gekeken naar de intensievere samenwerking met Nederlandse expertiseorganisaties, waaronder de waterschappen, die vanuit hun kennis en ervaring kunnen bijdragen aan vraagstukken rondom waterbeheer, klimaatadaptatie en de inrichting van de fysieke leefomgeving.

**III. Beter waarborgen van het principe van 'comply or explain'**

Het principe van 'comply or explain' houdt in dat nieuw beleid en regelgeving in beginsel van toepassing zijn op Caribisch Nederland (comply), tenzij sprake is van zwaarwegende en deugdelijk gemotiveerde redenen om hiervan af te wijken (explain). Het is een instrument om te sturen op een gelijkwaardig voorzieningenniveau, rekening houdend met de lokale context, waar prioritering en fasering met het oog op uitvoerbaarheid onderdeel van kunnen zijn.[8] In de kabinetsreactie van 7 november 2025 is toegezegd dat er in het verlengde van het advies van de Raad voor de leefomgeving en infrastructuur (Rli) serieus zal kijken naar welke bestaande wetgeving voor Bonaire, Sint Eustatius en Saba verder nog moet worden ingevoerd of herzien. Ter opvolging van deze toezegging is er een interdepartementale verkenning uitgevoerd. In bijlage 2 ontvangt uw Kamer een overzicht van wetsvoorstellen waaraan gewerkt wordt die verband houden met het fysiek domein van Bonaire, Sint Eustatius en Saba.

[8] Kamerstukken 2025-2026, 36 800 IV, nr. 72.

Voorts heeft het kabinet een selectie gemaakt van wetgeving, waarvan het wenselijk zou zijn dat ze wordt herzien. In verband met beperkte wetgevingscapaciteit bij ministeries focust het kabinet op wetgeving die de uitvoering van opgaven in de fysieke leefomgeving belemmert of minder slagvaardig maakt. Ook bij de openbare lichamen is er beperkt capaciteit om wetswijzigingen te vertalen naar lokale verordeningen en te implementeren. Het is  daarom van belang om te prioriteren.

Ten eerste zal gekeken worden naar het Inrichtingen- en activiteitenbesluit BES (IAB BES). Het kabinet heeft signalen ontvangen dat het IAB BES verplichtingen kent die beperkt uitvoerbaar zijn in de Caribische context. Een ander signaal dat is afgegeven in relatie tot de inwerkingtreding van het IAB BES heeft betrekking op het beleggen van taken bij de openbare lichamen, waarbij onvoldoende zou zijn gekeken naar de bijbehorende financiering van deze taken en welke weerslag dit heeft op de ambtelijke organisatie. Nog dit jaar zal het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat daarom een impactanalyse voor het openbaar lichaam Saba laten uitvoeren. Vanwege de eerdere inwerkingtreding van het IAB BES heeft op Sint Eustatius en Bonaire de impactanalyse al eerder plaats gevonden.

Ten tweede ontbreekt wetgeving voor het geodatafundament. Eerder heeft uw Kamer het onderzoek kosten-batenanalyse geodatafundament ontvangen.[9] Dit betreft een verzameling geografische basisregistraties, zoals een adressenregistratie, topografische kaarten en satellietbeelden. Deze zijn relevant voor een groot aantal taken waar naast de lokale overheden ook diverse ministeries verantwoordelijk voor zijn, zoals het vergroten van weerbaarheid tegen klimaatverandering. Voor Bonaire, Sint Eustatius en Saba zijn deze basisregistraties niet of nauwelijks ingericht. Het kabinet gaat de komende tijd bezien hoe het de (basis)registraties BES gefaseerd in de tijd onder het stelsel basisregistraties kan brengen.

**IV. Duurzame bekostiging van de fysieke infrastructuur**
Het rapport van AEF en het advies van de ROB laten zien dat de financiering voor investerings-, onderhouds- en vervangingsopgaven in de fysieke infrastructuur nog tekortschiet. Structurele financiële dekking voor een duurzame bekostigingssystematiek van de eilandelijke infrastructuur is op dit moment niet aanwezig. In de kabinetsreactie van 7 november 2025 is aangegeven dat het aan een nieuw kabinet is om te verkennen hoe bovengenoemde opgaven opgepakt kunnen worden. De komende maanden wordt gestart met de verkenning, uw Kamer wordt in 2027 hierover geïnformeerd.

[9] Berenschot. Kosten-batenanalyse geodatafundament Bonaire, Sint Eustatius en Saba. 27 oktober 2025.

**Tot slot**
Met de reeds ingezette maatregelen genoemd in deze kabinetsreactie zet het kabinet een stap om een gelijkwaardiger voorzieningenniveau in de fysieke leefomgeving van Bonaire, Sint Eustatius en Saba te realiseren. Eén ding is duidelijk: de opgaven vragen om een overheid die duidelijke keuzes maakt, samenwerkt en levert. Daarvoor is een meerjarige en samenhangende inzet van de eilandsbesturen, het Rijk en publieke dienstverleners onmisbaar. Uw Kamer wordt periodiek geïnformeerd over de voortgang.

De staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,

Eric van der Burg

De minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening,

Elanor Boekholt-O'Sullivan